

РОЗДІЛ І. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ

УДК 394.4 : 793.3 – 053.6 (100)

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ ПРО ТРАДИЦІЇ НАРОДІВ СВІТУ ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІГОР ДЛЯ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ РІЗНИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

Гальченко Л.В.

69600, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м.Запоріжжя, Україна

liagal@mail.ru

На основі теоретичного аналізу літературних джерел з фізичної культури і матеріалів спеціалізованих періодичних видань визначено значення використання національних ігор у системі фізичного виховання і спорту для виховання толерантного ставлення до людей різних національностей; узагальнено досвід поширення національних ігор різних народів задля формування уявлень дітей і підлітків про традиції, звичаї людей різних національностей. Використання національних ігор різних народів в сучасній фізкультурно-спортивній роботі дає змогу впливати на розвиток підростаючого покоління, виховувати толерантне ставлення до людей різних національностей, також вчить придбанню навичок здорового способу життя, задоволенню життєво важливих потреб у фізичній активності. Визначено, що національні ігри стали фундаментом для виникнення сучасних спортивних ігор. Тому любов, прищеплена змалечку, з часом переростає в любов до занять фізичною культурою, надає можливість розширити кругозір дітей і підлітків про традиції, звичаї людей різних національностей і, безумовно, дасть нашій країні визначних спортсменів. Виходячи з того, що рухливі й національні ігри були і залишаються найдоступнішим і улюбленим засобом, слід робити наголос на впровадженні їх в урочну і позаурочну форми роботи. Учні отримують домашнє завдання законспектувати та вивчити гру та історію, звичаї, з нею пов'язані.

Ключові слова: національні ігри, традиції народів світу, виховання толерантності.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ О ТРАДИЦИЯХ НАРОДОВ МИРА ПУТЕМ ИЗУЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИГР ДЛЯ ВОСПИТАНИЯ ТОЛЕРАНТНОГО ОТНОШЕНИЯ К ЛЮДЯМ РАЗНЫХ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ

Гальченко Л.В.

*69600, Запорожский национальный университет, ул. Жуковского 66,
г. Запорожье, Украина*

liagal@mail.ru

На основе теоретического анализа литературных источников по физической культуре и материалов специализированных периодических изданий определено значение использования национальных игр в системе физического воспитания и спорта для воспитания толерантного отношения к людям разных национальностей; обобщен опыт распространения национальных игр разных народов для формирования представлений детей и подростков о традициях, обычаях людей разных национальностей. Распространенное использование национальных игр разных народов в современной физкультурно-спортивной работе позволяет влиять на развитие подрастающего поколения, воспитывать толерантное отношение к людям разных национальностей, также учит приобретению навыков здорового образа жизни, удовлетворению жизненно важных потребностей в физической активности. Определено, что национальные игры стали фундаментом для возникновения современных спортивных игр. Поэтому любовь, привитая с детства, со временем перерастет в любовь к занятиям физической культурой, дает возможность расширить кругозор детей и подростков о традициях, обычаях людей разных национальностей и, безусловно, даст нашей стране выдающихся спортсменов. Исходя из того, что подвижные и национальные игры были и остаются самым доступным и любимым средством, следует делать упор на внедрение их как в урочную, так и внеурочную формы работы. Полученные навыки совершенствуются в период самостоятельного проведения игр. Ученики получают задание на дом законспектировать и изучить игру и историю, обычаи, с ней связанные.

Ключевые слова: национальные игры, традиции народов мира, воспитание толерантности.

TRADITIONS BY LEARNING NATIONAL GAMES WITH THE AIM TO DEVELOPE TOLERANCE TOWARDS PEOPLE OF DIFFERENT NATIONALITIES

Galchenko L.

69600, Zaporizhzhya national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

liagal@mail.ru

The importance of using national games in the system of physical education and sports to teach tolerance towards people of different nationalities is identified on the basis of theoretical analysis of literature on physical training and materials from specialized periodicals; the experience of dissemination of various national games is summarized to form the children's and teenagers' perception of traditions and customs of people of different nationalities. The widespread introduction of national games in modern physical culture and sports activities allow to influence on development of the younger generation, to educate tolerant attitude towards people of different nationalities, and also teaches to acquire healthy lifestyle, to meet the important needs in physical activity. As it was determined, the national games became the basis for the modern sports genesis. Therefore love to play games, implanted since childhood, eventually develops into love of physical training, which provides an opportunity to expand children's and teenagers' outlook about the traditions and customs of people of different nationalities and of course it will give our country outstanding athletes. Basing on the fact that mobile and national games have been and still are the most accessible and popular tools, their implementation in the form of task work, as well as extracurricular work, must be emphasized. Students should have homework, make summary and learn the game and its story and custody.

Key words: national games, traditions of people of different nationalities, develop tolerance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах загострення політичних, економічних і соціальних проблем значно зросла соціальна спрямованість у формуванні особистості. Виховання підростаючого покоління в дусі толерантності, як однієї з провідних громадянських, морально-політичних якостей особистості, є найважливішою метою виховання особистості.

Перші прийоми виховання, елементи народної педагогіки дійшли до нас з найдавніших часів. У кожній народності, нації існують звичаї, традиції, що складаються протягом багатьох століть. У них відображається душа народу, його історія, у них спресований досвід минулого, який передається поколіннями.

У науковій літературі поняття «традиція», «звичай», «обряд» часто вживаються як синоніми, між ними немає чітких меж, деякі автори протиставляють їх, інші – поєднують звичай, ритуал та обряд як елементи традиції.

Профілактична роль традиції, як зазначає Д.А. Курбанова, відбувається через передачу моральних цінностей, накопичених старшим поколінням, – молодшому, що є цілеспрямованим та систематичним впливом на свідомість, почуття та поведінку неповнолітніх для формування в них моральних якостей, відповідних вимогам суспільної моралі [1, с. 8].

На думку Ю.В. Бромлея, С.А. Токарева, Р.Ф. Ітса, «традиція» – це явище матеріальної і духовної культури, соціального або сімейного життя, яке свідомо передається від покоління до покоління для підтримки життя етносу.

Проблема пізнання етнічних особливостей народів, їхнього характеру, психології та поведінки є актуальною і в наш час, оскільки різноманітні аспекти цієї проблеми набули фундаментального значення в динамічних процесах суспільного розвитку.

Найвдаліше визначення етносу, що ґрунтується на проведених теоретичних дослідженнях, запропонував етнограф Ю.В. Бромлей. Етнос – це усталена сукупність людей, що історично склалася на певній території та має спільні, відносно стабільні особливості мови, культури і психіки, яка характеризується усвідомленням своєї єдності й відмінності від інших утворень (самосвідомість), що зафіксовано в її самоназві (етнонімі).

Відомо, що роль народних традицій у педагогіці виховання відмічена і відображена в працях Я.А. Коменського, М.І. Порогова, К.Д. Ушинського, А.С. Макаренка. К.Д. Ушинський вказував, що «виховання, не проникнуте традицією, не може виховувати сильні характери».

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ І ЗАВДАНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою є вивчення національних ігор різних народів для формування уявлення про традиції і для виховання толерантного ставлення до людей різних національностей. Під час дослідження ми використали такі методи: теоретичний аналіз літературних джерел з фізичної культури і спорту, матеріали спеціалізованих періодичних видань.

Завдання дослідження: 1) визначити значення використання національних ігор у системі фізичного виховання для виховання толерантного ставлення до людей різних національностей; 2) узагальнити досвід поширення національних ігор різних народів світу задля формування уявлень дітей і підлітків про традиції, звичаї людей різних національностей.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз літератури і наші дослідження показали, що основою толерантності є визнання права на відмінність. Вона проявляється в прийнятті іншої людини такого, як вона є, у повазі іншої точки зору, стриманості до того, що не поділяєш, розумінні і прийнятті традицій, цінності і культури представників іншої національності й віри.

У «Декларації принципів толерантності», прийнятій конференцією ЮНЕСКО в 1995 році, вказано шляхи реалізації принципів толерантності: формування в молоді навичок незалежного мислення, критичного осмислення взаємодії і вироблення суджень, заснованих на світових цінностях. Найбільш ефективним засобом попередження нетерпимості є виховання в душі толерантності.

З усіх засобів, що впливають на формування людини, особлива роль відводиться виховним засобам народної педагогіки. Народна педагогіка – сукупність педагогічних відомостей і виховного досвіду, що збереглися в усній народній творчості, звичаях, традиціях, дитячих іграх та іграшках [2, с. 85].

Кожен народ має свої ігри, у яких, як у дзеркалі, відбиваються традиції, особливості його культури й побуту, географічне положення та кліматичні умови місцевості.

Результати багатьох етнографічних досліджень показують, що ігри властиві всім народам, при цьому характер ігор, їх зміст і структура мають багато спільного у всіх рас, у всіх країнах (Х.Х. Баймурзин, Е.Х. Галлеєв, Є.М. Геллер, В.Г. Марць, А.О. Фетисов).

Гра – найважливіша сфера життєдіяльності дітей, яка разом з працею, пізнанням, мистецтвом, спортом забезпечує необхідні емоційні умови для формування національної свідомості, культури міжнаціональних відносин [3, с. 10].

Краща ілюстрація цього – національні ігри. Недарма одне з монгольських прислів'їв говорить: «Хочеш дізнатися, що за народ живе в країні, поглянь на ігри його дітей».

Національні ігри, як зазначають монгольські вчені Л. Гонгорін, А. Лхагвасуренгійн і Г. Лхагвасуренгійн, не лише виховують, але й мають пізнавальне значення. З успадкованих від предків ігор діти отримують уявлення про батьківщину, побут, працю, життя, моральність, звичаї. Особливістю монгольських народних ігор є те, що в них відбивається життя і побут монгольського народу [4, с. 301].

Національні ігри та ігрові вправи, зазначає Ш.А. Сафаров, входять у духовний світ людини з раннього дитинства. Під впливом ігрової діяльності активізується суб'єктивний бік педагогічного процесу, реалізуються принципи вчення і виховання молодших школярів в режимі загальноосвітньої школи [5, с. 154].

При проведенні народних рухливих ігор, як вважають грузинські вчені Г. Кахідзе, К. Харитонашвілі та Н. Будзишвілі, все робиться для того, щоб дитина швидше ввійшла в життя, познайомилася з його вимогами й прикладним характером народно-національних засобів фізичного виховання. Безпосередній зв'язок народних засобів фізичного виховання з життям готує молодь до громадсько-корисної діяльності, привчає до норм культурної поведінки, розбудовує соціальні взаємини, колективізм, свідому дисципліну [6, с. 109].

М.І. Майсурадзе визначає поняття «національні ігри» як самостійний вид діяльності, представлений у культурі всіх націй і народностей та зумовлений історичними особливостями їх формування. М.І. Ахмедов трактує це поняття, як продукт колективної творчості, який складає необхідний елемент побуту і суспільного життя багатьох поколінь того або іншого народу.

Велике пізнавальне і виховне значення національних ігор полягає в тому, щоб допомогти дітям осягнути своєрідність, красу, гармонію культур різних народів. Педагогічна практика підтверджує доцільність використання ігор як одного з основних засобів виховання культури міжнародного спілкування.

Найбільш сприятливою для виховання толерантного ставлення є позакласна діяльність, коли учні можуть проявити своє особистісне ставлення до ширшого кола людей, однолітків. Для цієї мети можуть бути використані національні ігри різних народів світу, зміст яких націлений на формування моральних взаємовідносин між людьми.

Протягом історичного шляху у кожного народу складаються самобутні риси національної культури, отже, проявляються такі найважливіші фактори перетворень, як конкретний для даного народу життєвий уклад, світогляд, ступінь культурного розвитку, міжнародні культурні зв'язки.

Зазначимо, що в одного народу переважають командні ігри, а в іншого настільні, логічні. Також можна зустріти дуже схожі ігри в різних народів, але з різними назвами. Важливим буде зауваження, що національні рухливі ігри стали основою всіх наступних ігор.

З огляду на велике значення ігор у формуванні особистості, вчені і педагоги багатьох країн вивчають сутність гри, її походження, розвиток і значення. Правильне розуміння теорії походження гри і її розвитку, що сприяє правильній організації педагогічного процесу. У зв'язку з цим оволодіння ясною, чіткою матеріалістичною теорією гри є одним із актуальних завдань педагогіки.

Різноманітні теоретичні пояснення сутності гри пов'язані з множинністю її функцій. Проаналізувавши літературні джерела і виходячи із власних досліджень, зазначимо, що серед соціально-педагогічних функцій рухливих і національних ігор виокремимо такі: 1) соціальна функція. Включення ігор у заняття фізичною культурою створює сприятливі передумови до створення стійкого інтересу учнів до занять, формування правильних суспільних відносин, культурної поведінки, активної життєвої позиції, соціалізації особистості, ціннісних орієнтацій, які в подальшому житті часто виявляються досить стійкими й нерідко визначають загальну спрямованість особистості школяра; 2) виховна функція. При цілеспрямованому педагогічному впливі, поряд з вихованням рухових здібностей ігрова спрямованість на уроках фізичної культури сприяє й стимулює розвиток багатьох особистісних якостей. Поряд з фізичним вихованням здійснюється моральне, естетичне, трудове й патріотичне виховання; 3) оздоровча функція. Використання ігор знижує перенапруженість, знімає стомлення й підвищує загальну працездатність школярів.

Як показують дослідження, проведені багатьма вченими, спільним для всіх народів, що живуть в одному регіоні, є вплив природних, кліматичних, виробничих та інших особливостей, у тому числі етнічних. Так, більшість фізичних вправ та ігор народів середньої Азії були пов'язані з підготовкою вправного вершника, в яких обов'язковими компонентами служать аркан і нарта, доброго стрільця з лука, борця. Таджики та узбеки використовували гру з м'ячем на конях (гуйбози). Гравці були озброєні довгими палицями із загнутими кінцями, якими вони старались загнати м'яч у ворота суперника. Інколи ця гра проводилась без коней, і тоді нагадувала хокей на траві, що проводиться в наш час. Під час свят влаштовувалися акробатичні дійства на високо натягнутому горизонтальному канаті [7].

Проживання в гірській місцевості зумовлене не тільки особливостями побуту й культури, а й необхідністю з дитинства готуватися до бойових дій в умовах обмеженого простору там, де часто відбувалися бойові зіткнення. Власне, в таких місцях і дівчатка готувалися певним

чином до бойових дій. Таким змістом відрізняються, наприклад, деякі ігри Кабардино-Балкарії, Чечено-Інгушетії, Північної Осетії, Вірменії, Грузії [8].

Іграм народів Замбії була властива імітація бійки, гравці завдавали одне одному легких ударів тонкими прутами і короткими палицями, причому ніхто з учасників не повинен реагувати на завданий біль, а ще юнаки, озброївшись загостреними паличками, повинні були пронизати цибулеподібний коренеплід, коли він котиться, або влучити в установлену на певній відстані палицю.

Початковий етап становлення ігор характеризується наслідувальними діями, що імітують збиральництво і полювання. Тому характерним є те, що образи і звички в іграх були пов'язані з птахами, тваринами, так і з ловом їх (білоруська гра «Вовк»; українські «Кіт і мишка», «Дикі кози», «Лисиця і заєць»; російська «Гуси-лебеді»; естонські «Стрілянина в тетерева» і «Ловля йоржа»; литовські «Стрибки лисиці» і «Ловля куріпок»; таджицькі «Нах-чірш і кор» і «Шикер бо шоін»; англійська «Півень на сідалі» та ін.) [8].

Перші записи народних ігор на Україні припадають на кінець XVIII – початок XIX ст. До того часу вони протягом віків передавалися з покоління в покоління усно. Корінням своїм народні ігри, хороводи, веснянки сягають, звичайно, глибокої давнини. Українські народні ігри поділяються на дівочі, парубоцькі, змішані, дитячі. Дівочі ігри супроводжувалися співами і танцями («Подоланочка», «Мак», «Король» та ін.). Парубоцькі ігри мали спортивний характер («Гілка» – гра з м'ячем; «Скраклі» – вид кеглів; «Бабка», «Цурки»). У них іноді брали участь і літні люди. Взимку на льоду хлопці грали в «Булку» (вид сучасного хокею), «Сніжки», «Колесо». Поширені були також мішані ігри (з участю хлопців і дівчат): влітку – «Квач», «Горидуб», взимку – «Калита», «Тісна баба» [9, с.7].

У різних народів спостерігається велика кількість однотипних ігор, що представляють модифікації, які склалися стосовно до локальних умов (наприклад, «Російська лапта» вона була відома вже в 10 столітті. При розкопках стародавнього Новгороду були знайдені дерев'яні біти і саморобні м'ячі. Так само знахідки норвезьких археологів говорять про те, що у вікінгів подібна гра користувалася великою популярністю. Зараз схожі ігри існують у багатьох країнах світу: у литовців – муштукас, у фінів – песапало, у німців – шлагбал, у англійців – крикет (є відомості, що в другій половині XV століття у Франції вже грали в гру типу крикет, і в 1493 році вона потрапила в Англію), у американців – бейсбол, на Балканах грають у сербську гілку, у румунів – ойна (стара пастуша гра була відома чабанам Валахії ще в XVI-XVII століттях. Це вид гілки, але він значно відрізняється від азійських і східноєвропейських варіантів).

У Туреччині люблять помірятися силою. Улюблена народна гра – чехарда. У багатьох народів світу популярна ця гра, однак у Молдові вона проводиться особливо і має назву «Лунг-Мегар», що в перекладі означає «довгий віслок» (у нас в Україні ця гра також має іншу назву – «Довга лоза»). Є відомості, що чехарда існує на Русі вже понад сто століть! Так, в одній старовинній книзі йдеться: «Сама назва Чекарда є татарською, і гра ця перейшла до нас від Татар ...»

У цю гру грають у всьому світі. В Англії та Північній Америці вона називається «Хопскотч», в країнах іспанської мови – «Парма», на Україні – «Класики», у Франції – «Школа стрибків».

У країнах північної Європи поширена старовинна гра, у якій той, хто стоїть попереду, ловить по сигналу інших учасників, що тікають від нього по черзі парами. У Швеції її назва «Остання пара, вперед!», в Україні грають в «Горюдуб», а російський її варіант – «Горілки». Горілки починалися з настанням весни: з Благовіщення, Світлого тижня або Трійці, у деяких місцях обов'язково грали на Івана Купала, в той час як на Рязанщині після Русального тижня заборонялося грати в горілки. Горілки спочатку не були дитячою грою: в неї грали дівчата і неодружені молоді чоловіки. Провідним завжди вибирався хлопець, і ловити він міг тільки дівчину, так що гра давала можливість знайомитися, спілкуватися, вибирати наречену. Про таку функцію гри йдеться в «Повісті врем'яних літ» [10].

У народів Азії, що живуть поблизу, збереглися однотипні ігри (наприклад, кінна гра «Козлодрання» у казахів називається «Кок-пар», у киргизів – «Улактариш», в узбеків – «Улак», у таджиків – «Бузкаші»). В Афганістані – «Бузкуші» у перекладі «відбирання козлів» – вважається національною спортивною грою. Гра нагадує поло, але вершники з батогами намагаються відібрати один в одного обезголовленого козла. Різновиди цієї гри поширені в багатьох східних кочових народів. Схожа гра існує з XVIII століття в Аргентині (нині вона вважається національною аргентинською грою), називається вона «пато», що по-іспанськи означає «качка», замість козла гравці використовували качку. Адаптувавши правила гри під сучасні вимоги, у кінці 1970-х двоє братів з Бордо звернулися до національної федерації кінного спорту Франції з ідеєю нової кінної гри – комбінації кінного поло, регбі та баскетболу і дали їй назву «Хорсбол». Світова першість була організована в португальському Понте де Ліма у 2008 році, переможцем якого стала команда Франції.

У народів Кавказу спостерігаються окремі елементи, що вказують на тривалість збереження місцевих традицій, (наприклад, грузинські ігри «Дарбева», «Лахті», вірменські «Ероцік», «Вагана-хах»).

Кенійська гра «Збери камінчики» є типовою, поширеною грою, вона майже у всіх куточках світу має будь-який варіант. В Америці вона називається «Джекс» в Японії «Отедава», відома вона в Азії і в багатьох країнах Африки.

Слід виокремити ще одну рису ігор у зв'язку з різною структурою побутового влаштування народів у минулому. Громадські обов'язки, як відомо, виконували тоді чоловіки, на жінок же було покладене велике коло сімейних турбот, що й проявилось в змісті ігор. Якщо чоловіче населення тяжіло до змагань, то жіноче – більше до сюжетних ігор господарського характеру, пісням і танцям. Ці тенденції, що відображають статеві відмінності залежно від сфери діяльності, спостерігаються і в іграх дітей [8].

На весняні свята латвійського народу і на свято Ліго, що є одним із найбільших, найпопулярніших і проводиться влітку (подібне до свята Івана Купала), дівчата з величезним задоволенням грають у «Гредзенс», що в перекладі з латвійської мови означає «каблучка», «перстенець» [9].

Змагальний характер ігор сприяв тому, що певна частина їх лягла в основу формування спортивних ігор. Треба зазначити, що розвиток спорту впливав на ігри (до деяких із них почали включати окремі елементи спорту, в ряді ігор став застосовуватися спортивний інвентар).

Якщо проаналізувати форми та зміст деяких ігор, то можна відзначити їх взаємозв'язок національної та інтернаціональної сторін. Національна форма ігор виражається в тому, що вона за своїм походженням і розвитком є характерною для конкретної нації, визначена суспільно-історичним її розвитком, своєрідністю побуту, особливістю психічного складу. Отримавши поширення за межами своєї країни (незважаючи на те, що для даної нації ця гра продовжує залишатися національною), вона стає міжнародною.

В Азії є дуже популярною гра, яка з народної перетворилася в спортивну міжнародну гру серак takraw (сепактакрау) у перекладі назва гри дослівно означає «бити ногою по ротанговому м'ячу». Перші згадки про гру відносяться до XV століття і виявлені в літописах Малакського султанату. У Таїланді сцена з гри зображена на фресці одного з храмів, побудованого в 1785 році. З 1990 року вона входить до програми Азіатських ігор [10].

У Сполучених Штатах бейсбол вважається національною грою. Відокремлюється бейсбол від англійської гілки, «раундерса», різні варіанти якої вже з XIV століття відомі в Англії. Сам Шекспір згадує про неї. Один із варіантів раундерса – «таунбол» – на початку XIX століття виник за океаном, у Новій Англії [10].

Пелота – це іспанська, а точніше, баскська народна гра, одна з найстаріших ігор в м'яч. В Іспанії вона була відома вже в середні століття. Згідно з деякими припущеннями в неї грали ще ацтеки Стародавньої Мексики, і Кортес звідти привіз її до Європи. Згодом з

народної гри пелота перетворилася в національну спортивну гру, а пізніше була створена Міжнародна Федерація з баскської пелоти [10].

Надзвичайно популярна у всьому світі італійська гра «Бочче». У неї з величезним задоволенням грали стародавні греки та єгиптяни. У середні віки вона набула поширення в Західній Європі. В Італії ця гра за популярністю поступається тільки футболу. Нею свого часу захоплювався скрипаль-віртуоз, композитор Паганіні [10].

Якщо говорити про захопленість іграми і про створення нових ігор, то Англії – особливо у наш час, належить світова першість. Крикет, кеглі, рекетс, скрембл (полегшений варіант регбі, тільки при цьому м'яч, як у баскетболі, необхідно закинути в кільце супротивника), крокет та інші – національні ігри англійців.

Якщо у гри може бути дивне походження, то воно саме і є у гри – рекетс. У неї почали грати в Лондоні у відомій борговій в'язниці на Фліт-стріт, на тюремному подвір'ї. У неї часто грали на гроші, і найспритнішим ця гра давала чималий дохід. Як і інші нескладні ігри, рекетс поширився в народі. У нього грали на трактирних дворах або в закритих приміщеннях. Пізніше, в 1822 році, одна з англійських вищих шкіл узяла гру під своє заступництво, тут і був побудований уперше – відповідно до правил – майданчик, оточений стінами. Англійська федерація рекетсу утворилася на початку століття, відтоді гра – одна з найвідоміших спортивних ігор острівної країни.

Історія гри в крокет починається з ігор римлян в *Pagania*, які проводилися до нашої ери. Римляни ганяли по полю маленькі шкіряні м'ячі довгими зігнутими палицями, проводячи їх по певному маршруту й ударяючи ними по кілочках або деревах. У деяких регіонах м'ячі посилалися в ямки. Ця гра стала прототипом крокету й гольфу [11].

Одна з багатьох англійських традицій – гонки з млинцями. Умови змагання прості: молоді господарки виходять на старт, тримаючи в руці гарячу сковороду з млинцем. Перемагає та, яка швидше добіжить до фінішу і частіше на бігу перевертатиме свій млинець, не впустивши його. Смакові якості виробу до уваги не беруться.

Ігри в доганяли так само давні в Англії, як і в решті країн. Проте цікаво відмітити, що тут за традицією того, хто водить, називають Бісом. У Лінкольнширі його називають Рогатим. А якщо Рогатий торкається гравця, це називається спалювання торканням.

В Україні поширений різновид «квача», у якому ведучий квачить м'ячем. «Квач» – так називають в Україні помазок для змазування сковороди салом. У дитячій грі з такою ж самою назвою квачать, плямують (російська назва гри «Салки»).

В Азії поширені ігри в доганялки, але зі складними правилами і з непростою розміткою. У Лаосі така гра називається «Ба лун», в Індії «Кхо-Кхо», малайський варіант «Цалах паня», філіппінський – «Берегова охорона».

В індійців існує давня народна гра, що включає в себе елементи боротьби і квача «Кабадді», якій, щонайменше чотири тисячі років. Правила її в різних районах дещо відрізняються один від одного. У Бомбеї і в центральній Індії ця гра називається «Хутуто», а в Мадрасе і на півночі країни – «Чедугуду». У 1990 році кабадді був включений до програми Азіатських ігор в Пекіні, з тих пір кабадді є регулярною спортивною дисципліною на Азіатських іграх [10].

У японців безліч національних ігор. І всі вони по-своєму унікальні, і водночас схожі на звичайні ігри. Походження цієї гри приписується ще середнім вікам, її назва «Гра в карти з віршами». Береться двісті карт. На них пишуть уривки з традиційних японських віршів у жанрі вака. Вірші вака налічують понад тисячу років. У Японії і зараз вони добре відомі і популярні. У грі вірші ділять на дві половини: перша на одній карті, друга на іншій. На кожен вірш – по дві карти. Іноді гравці дізнаються продовження віршів вже при перших словах. Хто знайде продовження вірша, голосно зачитує його всім.

У гру «Японський бадмінтон» у Японії зазвичай грають на початку року у зв'язку з веселими новорічними святами. Ханецуки – це далекосхідний різновид відомого у всьому світі бадмінтону. Але на відміну від відомого нам бадмінтону, у японському бере участь

щонайменше десять осіб, які діляться на дві команди, стають в коло, перекидаючи м'яч один одному, яка команда довше протримає м'яч, отримує очко [11].

У Китаї теж є гра, яка має назву «Китайський бадмінтон», у неї грають без ракетки. І не б'ють по м'ячу, а підкидають його ногами. Гра ця для всіх вікових груп (її розглядають і як попередню підготовку до футболу), китайці грають в неї з вражаючою спритністю.

Ігри, схожі за основними принципами на сучасний футбол, існували в різних народів з давніх часів. Так, серед претендентів на головний прототип футболу є стародавні китайці з грою цуцзю, яка входила до обов'язкової програми фізичної підготовки солдатів. Згадки про цуцзю відносяться до II століття до н. е. ФІФА у 2004 році офіційно визнала, що саме китайський варіант футболу – найдавніший. У індіанців лакота гра в м'яч називалася Тапа Банку Яп. Спочатку ця гра була спрямована на забезпечення процвітання племені. Обряд вимагав тривалої підготовки, протягом якої споруджувався вівтар, що символізує центр Землі. У ескімосів гра в м'яч називається тунгатгак. Вона проводиться з настанням перших морозів. Поєдинок, як правило, припиняється пізно ввечері за згодою сторін. Давні римляни та греки грали в гарпадум, середньовічні італійці – в кальчо (цю гру можна вважати головним предком футболу, тому що в ній були і нападники, і захисники, і судді).

На теперішній час у різних країнах до національних видів спорту належать ігри, які схожі на сучасний футбол, – це кальчо, австралійський, американський, канадський футбол, грузинське лело бурті (сенс гри в тому, щоб учасники змогли донести м'яч до лінії противника, розташованої на протилежному боці поля, яке по-грузинськи і називається лело), ба (старовинна кельтська чоловіча забава, у якій традиційно розподілені на два табори гравці намагаються пронести важкий м'яч до залікової зони (іноді це узбережжя, чи церква), гельський футбол (поєднує в собі регбі, класичний футбол і баскетбольні прийоми).

Ігри корінного населення Америки популярні і в наш час. Спритність і сміливість індіанців завжди і у всіх викликає захоплення. Спритний кидок ласо, влучний постріл, швидка реакція, сильна рука, витривалість – кожен хотів би володіти такими рисами і здібностями мешканця прерій.

У середовищі індіанців ігри в м'яч дуже поширені, такі як «М'яч з шкури козулі», «Змагання в м'яч», «Індійський м'яч», «Лякросс». Старовинний м'яч був кулькою з дерева (10-13 см у діаметрі), яку обтягували шкірою тварин. Зараз грають і гумовим м'ячем.

Великої популярності набула колись народна гра індіанців «Лякросс», в яку жителі Північної Америки за багато століть до Колумба грали на величезних майданчиках, цілі племена билися один проти одного. Це одна з тих бойових ігор, які проводилися між племенами і результат яких на довгий час міг визначити, наприклад, взаємини двох племен. Століттями в гру грали лише індіанці. Збереглися свідчення, згідно з якими близько 1820 року індіанці одного племені, зробивши вигляд, що грають в лякросс, захопили форт у районі П'яти Озер. Солдати вийшли подивитися на індіанців біля стін форту, фортеця спорожніла, і індіанці під час «мирної» гри захопили її. На своїй давній батьківщині, в Канаді, вона стала національною грою з 1867 року [10].

Історії ігор з м'ячем і палицею вже близько 5 тисяч років. Її історія починається в одній з найбільших цивілізацій – китайської, до часів правління легендарного владика Хуанг-Ті. У Китаї випустили серію марок, на яких представлені реконструйовані малюнки стародавніх ігор. Малюнки, що зображували хокей на траві, – зроблені в період правління династії Хан (226 – 220 рік до н.е.).

Історичні згадки про хокей на траві збереглися в літописах Персії, Японії та Індії. У Лаосі існує національна гра «Тікхі» (tikhy), її практично неможливо відрізнити від сучасного аналога.

Історія херлінгу давніша ніж історія Ірландії, в наш час вона вважається національною ірландської грою. Її привезли кельти, їй понад 2000 років. Спочатку в цю гру грали сусідні села, в ній брали участь сотні гравців, і гра могла тривати кілька годин і навіть днів. Уже в V столітті у зведенні законів Ірландії призначалося покарання за смерть або тілесні

ушкодження людей за допомогою ключок або м'ячів для херлінгу. Після завоювання Ірландії у XII столітті англійцями гру неодноразово намагалися заборонити. Так, у 1367 році парламент Кілкенні заборонив херлінг під приводом, що він заважає нести військову службу. Однак всі ці заборони не зашкодили популярності гри [10].

У всій її території Індії поширена гра «Атья-патья», особливо в сільській місцевості. Вона має інші назви в різних районах Індії, наприклад: сур-паті, лом-паті, дарья-бандх, сарамана, тілі, упінант, упупаті та ін. Правила гри були уніфіковані Махараштра Шарірік Мандалом (індійською спортивною організацією), що організовує турніри з атьї-патьяї понад три десятиліття.

Бразильська національна культура – це передусім переплетіння португальських, індіанських та африканських традицій. Основна частка вільного часу жителів цієї країни припадає на свята. Карнавали – улюблена розвага бразильців, під час яких всі виконують складні, екзотичні танці, наприклад самбо-ба-тата. У цьому танці, який виконують у колі і супроводжують хором співом, відображено процес збирання цукрової тростини. Особливу групу становлять ритуальні й магичні танці. До магичних дій зверталися при виготовленні ліків, лікуванні від «поганого ока», у випадку фінансових ускладнень та любовних невдач.

На дозвіллі діти і дорослі люблять грати, наприклад, у «Монетний двір» або «Кота в мішку». Ця гра, відома майже в усіх латиноамериканських країнах.

Шотландці мірялися своєю силою один з одним на так званих Горських зборах протягом багатьох століть. За традицією під час цих зборів вожді шотландських кланів обирали собі особисту охорону яка мірялась силою, а починаючи з XVI століття змагання набули більш святкового забарвлення, але і тоді в період змагань вожді вибирали кращих людей зі своїх кланів. Під час Горських Ігор представники численних шотландських кланів у національному одязі (про приналежність до певного клану свідчить колір килта – картатій спідниці) змагалися в силі та спритності, в умінні танцювати і грати на волинці. До програми змагань у наш час входять вправи з підняття і метання різного роду вантажів: штовхання каменя, метання ваги на відстань, метання молота, підкидання стовпа, підкидання снопа, тягарів у висоту [11].

Родоначальниками таких відомих спортивних ігор, як керлінг і гольф, є шотландці. Вважається, що гра в гольф була винайдена пастухами, які за допомогою палиць заганяли камені в кролячі нори, а фактичним підтвердженням існування керлінгу є камінь, на поверхні якого вибито дату виготовлення «1511 рік».

На Балканах багато ігор, які вимагають великої фізичної сили і спритності, можна сказати, це змагання в молодечтві. Проста гра «Камінь з плеча» – хто далі кине камінь – вочевидь, прообраз сучасного штовхання ядра.

Ісландці дуже захоплюються спортом, проводять різні змагання. Численних глядачів збирають у країні такі види спорту, як перенесення каменів великої ваги, штовхання валунів, стрибки з жердиною в довжину і, звичайно ж, штовхання дерев'яних стовпів, які не лише штовхнути, а й утримати важко.

Поширене в Ісландії і таке змагання, як біг на ходулях. Ігри на ходулях відомі понад 2 тисячі років. Наприклад, ще й XV і XVI століттях у Франції проводилися турніри. Юнаки, які народилися в певні місяці року, збиралися на одному березі струмка, решта – на іншому, і на ходулях починали битися один з одним. У сучасній Франції розповсюджені ігри на ходулях, такі як «Кульгавий лелека», «Битва на ходулях», «Гра з кільцем», «Гра в м'яч на ходулях», «Змагання з бігу на ходулях».

Улюблена гра на Австралійському континенті – кидання бумеранга. Любителі цієї гри об'єднані в спілки, які регулярно проводять змагання. Як відомо, бумеранг спочатку був металюною зброєю аборигенів Австралії, виготовлявся з твердого дерева у формі плоского серпа і слугував для полювання і, рідше, як бойова зброя. Аборигени кидали бумеранг і змагалися в спритності при бойових іграх. Зараз бумерангом як бойовою зброєю не

користуються, рідко застосовують і на полюванні, а в Австралії це один із витворів народного мистецтва. Крім того, кидання бумеранга – улюблена гра на континенті.

Історія хованок і легенди, з ними пов'язані, зайняли б багато сторінок. В Азії в хованки грають так само, як в Австралії, як у Південній Америці і на Алясці. У Франції гра називається «Каші-каші». На Балканах і в Туреччині «Чи любиш ти сусіда?». У США і в англomовних країнах гру називають «Ховайся і шукай». У Голландії вважають, що хованки походять від стародавніх народних звичаїв, коли хлопці та дівчата в перші дні весни вирушали до лісу, в поле шукати птахів, жуків, збирати квіти, щоб переконатися: настала ніч відродження. Тому в Голландії гравці наслідують птахам, тікають від мисливця, махаючи крильми. А якщо ведучий довго не знаходить гравців, вони свистять, наслідуючи пташиним голосам, щоб повідомити, де вони знаходяться.

За національним характером гри криються культурне багатство, традиції кожного народу. Зміст багатьох ігор може розповісти про побут і релігії, трудову діяльність людей, що живуть в різних куточках Землі. Народна гра багатогранна, але відбирається тільки здорове, добре, що виражає душу, характер народу.

Широта виховного впливу народних рухливих ігор висуває певні методичні вимоги до їх проведення. Найбільш загальними з них є: відповідність ігор способу життя людей, їх психічному складу, рівню культури, традицій; відповідність складності сюжету і змісту рівню розвитку, рівню знань, умінь, навичок і фізичних якостей, віку; відповідність завданням виховання, освіти, розвитку і, нарешті, умов, які відповідають успішному здійсненню педагогічного процесу [8].

ВИСНОВКИ

У результаті теоретичного аналізу та обґрунтування даних спеціальної літератури ми дійшли висновку, що поширене використання національних ігор різних народів світу в сучасній фізкультурно-спортивній роботі дає змогу впливати на розвиток підростаючого покоління, виховувати толерантне ставлення до людей різних національностей, вчить набуттю навичок здорового способу життя, задоволенню життєво важливих потреб у фізичній активності.

Національні ігри стали фундаментом для виникнення сучасних спортивних ігор. Тому любов, прищеплена змалечку, з часом переростає в любов до занять фізичною культурою, надасть змогу поширити кругозір дітей і підлітків про традиції, звичаї людей різних національностей і, безумовно, дасть нашій країні визначних спортсменів.

Виходячи з того, що рухливі і національні ігри були і залишаються найдоступнішим і улюбленим засобом, слід робити наголос на впровадженні їх в урочну, а також позаурочну форму роботи. Отримані навички вдосконалювати в період самостійного проведення ігор. Учні отримують домашнє завдання – законспектувати та вивчити гру та історію, звичаї, з нею пов'язані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курбанова Д.А. Традиции и обычаи народов Дагестана в системе мер предупреждения преступности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Д.А. Курбанова. – Махачкала, 2010. – 194 с.
2. Байбородова Л.В. Воспитание толерантности у школьников в процессе совместной деятельности / Л.В. Байбородова, А.А. Кораблева // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – Вип. 17(1). – С. 82-93.
3. Байбородова Л.В. Воспитание толерантности у школьников как функция деятельности классного руководителя / Л.В. Байбородова // Ярославский педагогический вестник. – 2002. – № 4 (33). – С.1-11.
4. Гонгорын Л. Традиционное наследие монгольских национальных игр / Л. Гонгорын, А. Лхагвасурэнгийн, Г. Лхагвасурэнгийн // Педагогическое мастерство. – М. : Буки-Веди, 2014. – С. 300-302.

5. Сафаров Ш.А. Педагогические основы формирования здорового образа жизни младших школьников средствами таджикских национальных подвижных игр : на материале I-IV классов общеобразовательных школ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ш.А. Сафаров. – Душанбе, 2007. – 211 с.
6. Кахидзе Г. Воспитательное значение грузинских народно-национальных подвижных игр и физических упражнений / Г. Кахидзе, К. Харитонашвили, Н. Будзিশвили // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. – 2008. – № 6. – С. 107-110.
7. Синицина С.Д. История физической культуры народов СССР / Синицина С.Д. – М. : ФиС, 1953. – 160 с.
8. Былеева Л.В. Игры народов СССР [Электронный ресурс]. / Л.В. Былеева, В.М. Григорьев. – Режим доступа до ресурсу: <http://pedagogic.ru/books/item/f00/s00/z0000002/st000.shtml>
9. Обертинська А.П. Масові ігри та свята. – К. : Виц.шк., 1980. – 93 с.
10. Матеріал із Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
11. Пальгина Е. Игры народов мира : энциклопедия / Е. Пальгина. – М. : ТЕРРА, Книжный клуб, 2002. – 352 с.

REFERENCES

1. Kurbanova D.A. Traditsii i obychai narodov Dagestana v sisteme mer preduprezhdeniya prestupnosti : dis. ... kand. jurid. nauk : 12.00.08 / D.A. Kurbanova. – Makhachkala, 2010. – 194 s.
2. Bayborodova L.V. Vospitaniye tolerantnosti u shkol'nikov v protsesse sovmestnoy deyatel'nosti / L.V. Bayborodova, A.A. Korableva // Teoretiko-metodichni problemi vikhovannya ditey ta uchniv's'koí molodí. – 2013. – Vip. 17(1). – S. 82-93.
3. Bayborodova L.V. Vospitaniye tolerantnosti u shkol'nikov kak funktsiya deyatel'nosti klassnogo rukovoditelya / L.V. Bayborodova // Yaroslavskiy pedagogicheskiy vestnik. – 2002. – № 4 (33). – S.1-11.
4. Gongoryn L. Traditsionnoye naslediyе mongol'skikh natsional'nykh igr / L. Gongoryn, A. Lkhagvasurengiyn, G. Lkhagvasurengiyn // Pedagogicheskoye masterstvo. – M. : Buki-Vedi, 2014. – S. 300-302.
5. Safarov SH.A. Pedagogicheskiye osnovy formirovaniya zdorovogo obraza zhizni mladshikh shkol'nikov sredstvami tadhikskikh natsional'nykh podvizhnykh igr : na materiale I-IV klassov obshcheobrazovatel'nykh shkol : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / SH.A. Safarov. – Dushanbe, 2007. – 211 s.
6. Kakhidze G. Vospitatel'noye znacheniyе gruzinskikh narodno-natsional'nykh podvizhnykh igr i fizicheskikh uprazhneniy / G. Kakhidze, K. Kharitonashvili, N. Budzishvili // Pedagogika, psikhologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vikhovannya ta sportu. – 2008. – № 6. – S. 107-110.
7. Sinitsina S.D. Istoriya fizicheskoy kul'tury narodov SSSR. – M.: FiS, 1953. – 160 s.
8. Byleyeva L.V. Igrы narodov SSSR [Yelektronniy resurs]. / L.V. Byleyeva, V.M. Grigor'yev. – Rezhim dostupu do resursu: <http://pedagogic.ru/books/item/f00/s00/z0000002/st000.shtml>
9. Obertins'ka A.P. Masoví igri ta svyata. – K. : Vishch.shk., 1980. – 93 s.
10. Матеріал із Вікіпедії – вільної енциклопедії [Yelektronniy resurs]. – Rezhim dostupu do resursu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
11. Pal'gina Ye. Igrы narodov mira : entsiklopediya / Ye. Pal'gina. – M. : TERRA, Knizhnyy klub, 2002. – 352 s.